

Maja Lunde

Bienes historie

R O M A N

• ————— 2098

ASCHEHOUG

Denne boken er produsert på et miljøgodkjent trykkeri.

© 2015 H. Aschehoug & Co. (W. Nygaard), Oslo

www.aschehoug.no

Omslagsdesign og formgivning: Handverk/Eivind Stoud Platou
Satt med 11/14,5 pkt. Caslon hos Type-it AS, Trondheim 2015

Papir: 70 g Holmen Book Cream 1,8

Printed in Lithuania

UAB PRINT-IT, 2015

ISBN 978-82-03-35935-4

ISBN 978-82-525-8551-3 (Bokklubben)

Til Jesper, Jens og Linus

tao

Distrikt 242, Shirong, Sichuan, 2098

SOM FORVOKSTE FUGLER balanserte vi på hver vår grein, med en plastbeholder i den ene hånden og en fjærbørste i den andre.

Jeg klatret oppover, langsomt, så forsiktig jeg klarte. Jeg egnet meg ikke til dette, var ikke som mange av de andre kvinnene på arbeidslaget, jeg var ofte for brå i bevegelsene, manglet finmotorikken og nettheten som krevdes. Det var ikke dette jeg var skapt til, men likevel måtte jeg være her, hver eneste dag, tolv timer i strekk.

Trærne var en mannsalder gamle. Greinene skjøre som tynt glass, de knaket under vekten av oss. Jeg vred meg forsiktig, måtte ikke skade treet. Plasserte høyre ben på en gren enda lenger opp, dro forsiktig det venstre etter. Og endelig fant jeg en trygg arbeidsposisjon, ubekvem, men stabil. Her nådde jeg de aller øverste blomstene.

Den lille plastbeholderen var full av det skylette gullet, presist veid og utdelt til oss ved arbeidsdagens start, nøyaktig like mye til hver og en. Vektløst forsøkte jeg å ta med meg usynlige mengder fra beholderen og over i trærne. Hver

enkelt blomst skulle bestøves med den lille børsten av hønsefjær, fra høner forsket frem for nettopp dette formålet. Ingen kunstige fiberfjær hadde vist seg å være i nærheten så effektive. Det var blitt testet og testet igjen, for vi hadde hatt god tid, i mitt distrikt var tradisjonen over hundre år gammel. Biene her hadde forsvunnet allerede i 1980-årene, lenge før Kollapsen, sprøytemidler tok livet av dem. Noen få år senere, da sprøytemidlene ikke lenger ble brukt, vendte biene tilbake, men da var håndpollineringen allerede i gang. Resultatet ble bedre, selv om det krevdes utrolig mange mennesker, mange hender. Og så, da Kollapsen kom, hadde mitt distrikt en konkurransefordel. Det hadde lønt seg for oss å være de som forurenset mest. Vi var et foregangsland på forurensing og ble derfor et foregangsland på håndpollinering. Et paradoks hadde reddet oss.

Jeg strakte meg så langt jeg kunne, men nådde likevel ikke den aller øverste blomsten. Var i ferd med å gi opp, men visste at jeg kunne bli straffet, så jeg forsøkte enda en gang. Vi ble trukket i lønn hvis vi brukte opp pollenet for fort. Og trukket i lønn hvis vi brukte for lite. Resultatet av arbeidet var usynlig. Når vi ved dagens slutt klatret ned fra trærne, var det ingenting annet som viste dagsinnsatsen enn røde kritt kryss på trærnes stammer, helst opptil førti kryss hver dag. Ikke før høsten kom, og trærne stod tunge av frukt, ble det tydelig hvor det var gjort godt arbeid. Men da hadde vi for lengst gjerne glemt hvem som hadde bestøvet hvilke trær.

Jeg var plassert på Felt 748 i dag. Av hvor mange? Jeg visste ikke. Gruppen min var én av hundrevis. I de beige arbeidsdraktene var vi like ensartede som trærne. Og like tett på hverandre som blomstene. Aldri alene, alltid sammen i flokk,

her oppe i trærne, eller vandrende langs hjulsporene fra ett felt til det neste. Bare innenfor veggene i våre egne små leiligheter fikk vi være for oss selv, noen få korte timer i døgnet. Ellers var hele livet her ute.

Det var stille. Vi fikk ikke snakke mens vi arbeidet. Det eneste som hørtes, var våre forsiktige forflytninger i trærne, et svakt kremt, noen gjesp, arbeidsklærnes stoff mot stammen. Og noen ganger lyden vi alle hadde lært oss å mislike – en gren som knaket, og i verste fall brakk. En brukket grein betød færre frukt, og enda en grunn til å trekke oss i lønn. Ellers var det bare vinden som laget lyd, som dro gjennom kvister, sveipet over blomster, gled forbi gress på bakken.

Det blåste fra sør, fra skogen. Den var mørk og vill mot de hvitblomstrende frukttrærne som fremdeles stod uten løv, men om noen få uker ville skogen være en frodig, grønn vegg. Vi oppsøkte den aldri, hadde ingen oppgaver der. Men nå gikk det rykter om at også skogen skulle rives opp og beplantes.

En flue kom surrende derfra, et sjeldent syn. Det var flere dager siden jeg hadde sett en fugl, det var blitt færre av dem også. De jaktet på de få insektene som fantes, og sultet, som resten av verden.

Men så brøt en skjærende lyd stillheten. Fløyten fra ledelsens brakke, signalet om dagens andre og siste pause. Jeg merket med ett hvor tørr tungen var.

Jeg og mine arbeidskamerater, som én masse seg vi ned fra trærne mot bakken. De andre kvinnene var allerede i gang med å småprate, den kakofoniske pludringen ble skrudd på som en bryter i det øyeblikket de visste at de kunne.

Jeg sa ingenting, konsentrerte meg om å klatre langsomt, komme meg ned uten å knekke en gren. Jeg klarte det. Ren flaks. Jeg var klumsete, klønete, hadde holdt på her ute lenge nok til å vite at jeg aldri ville bli ordentlig god i arbeidet.

På bakken ved treet stod drikkeflasken av oppskrapt metall. Jeg grep den og drakk fort. Vannet var lunkent, smakte aluminium, smaken fikk meg til å drikke mindre enn jeg trengte.

To hvitkledde unggutter fra Næringslaget delte fort ut gjenbruksboksene med dagens andre måltid. Jeg satte meg alene med ryggen mot treet stamme og åpnet min. Risen var blandet med maiskorn i dag. Jeg tok en bit. Som vanlig litt for salt, smaksatt med kunstig fremstilt chili og soya. Kjøtt var det lenge siden jeg hadde smakt. Dyrefôr krevde for mye dyrkbar mark. Og mye av det tradisjonelle dyrefôret krevde pollinering. Dyrene var ikke verdt det omstendelige håndverket vårt.

Boksen ble tom før jeg var mett. Jeg reiste meg og satte den tilbake i oppsamlingskurven. Så løp jeg på stedet. Bena var trøtte, men likevel stive av å stå stille i låste positurer der oppe i trærne. Blodet prikket, jeg klarte ikke holde kroppen i ro.

Men det hjalp ikke. Jeg så meg fort rundt. Ingen fra ledelsen var oppmerksomme. Raskt la jeg meg ned på bakken, måtte bare strekke den verkende ryggen.

Jeg lukket øynene et øyeblikk. Forsøkte å fortrenge stemmene fra de andre kvinnene på laget. Lyttet heller til hvordan pludringen steg og sank i høyde. Dette behovet for å prate så mange sammen samtidig, hvor kom det fra? De andre hadde startet allerede som små jenter. Time etter time med grup-

pesamtaler hvor tema alltid var et minste felles multiplum og man aldri virkelig gikk i dybden på noe. Kanskje med unntak av når den man pratet om, ikke var til stede.

Selv foretrakk jeg samtaler med en og en. Eller like gjerne mitt eget selskap. På jobb, ofte det siste. Og hjemme hadde jeg Kuan, mannen min. Riktignok var det ikke våre lange samtaler som bandt oss sammen. Kuans referanser var her og nå, han var konkret, higet ikke etter kunnskap, etter noe mer. Men i armkroken hans fant jeg ro. Og så hadde vi Wei-Wen, treåringen vår. *Han* kunne vi snakke om.

Akkurat idet småpratene nesten hadde vugget meg i søvn, tok den brått slutt. Alle var blitt stille.

Jeg satte meg opp. De andre på laget hadde ansiktene vendt mot veien.

Følget kom nedover hjulsporene og mot oss.

De var ikke mer enn åtte år, jeg kjente igjen flere av dem fra skolen til Wei-Wen. Alle hadde fått like arbeidsklær, de samme syntetiske beige draktene vi gikk med, og kom mot oss så fort de korte bena bar dem. To voksne ledere holdt dem i tømmene. Én foran, én bak. Begge hadde kraftige stemmer som ustoppelig korrigerende barna. Men de kjeftet ikke, beskjedene ble gitt med varme og medlidenhet. For selv om ungene ikke til fulle hadde tatt innover seg hva de var på vei til, visste de voksne.

Barna gikk hånd i hånd, umake par, de høyeste med de laveste, de store passet på de små. Ujevnt ganglag, uorganiserte, men hendene holdt de fast i, som om de var limt sammen. Kanskje hadde de fått streng beskjed om ikke å slippe.

Blikkene deres var på oss, på trærne. Nysgjerrige, noen myste, la hodet på skjeve. Som om de var her for første gang,

enda de alle var oppvokst i distriktet og ikke kjente annen natur enn endeløse rekker med frukttrær, mot skyggen av den overgrodde skogen i sør. En lav jente så lenge på meg, store litt tetsittende øyne. Hun blunket et par ganger, så snufset hun kraftig. Hun holdt en mager gutt i hånden. Han gjespet høyt og usjenert, tok ikke den ledige hånden til munnen, var fullstendig ubevisst at ansiktet forstrakk seg i et stort gap. Han gjespet ikke som et uttrykk for kjedsomhet, til det var han for ung, det var mangelen på mat som førte til trøttheten. En spinkel, høy jente leide en liten gutt. Han pustet tungt gjennom tett nese, hadde åpen munn. Den høye jenta dro ham etter seg mens hun vendte ansiktet mot solen, myste og rynket på nesen, men holdt hodet i samme posisjon, som for å få farge, eller kanskje hente krefter.

De kom hver vår, de nye barna. Men pleide de virkelig å være så små? Var de blitt yngre?

Nei. De var åtte. Slik de pleide. Ferdig med skolen. Eller skole ... jo da, de lærte tall og noen tegn, men utover det var skolen kun en form for regulert oppbevaring. Oppbevaring og forberedelser til livet her ute. Øvelse på å sitte stille over lengre tid. *Sitt i ro. Helt stille, slik ja.* Og finmotoriske oppgaver. De knyttet tepper fra de var tre. De små fingrene egnet seg ypperlig til arbeidet med avanserte mønstre. Akkurat som de nå var perfekte for arbeidet her ute.

Barna passerte oss, snudde ansiktene fremover, mot andre trær. Så gikk de videre, i retning av et annet felt. Den tannløse gutten snublet litt, men den høye jenta holdt ham fast, slik at han unngikk å falle.

Ungene forsvant videre nedover, druknet mellom trærne.

«Hvor skal de?» spurte en kvinne i teamet mitt.

«Sikkert mot 49 eller 50», sa en annen. «Det er ingen som har startet der ennå.»

Det knøt seg i meg. Hvor de skulle, hvilket felt de skulle på, spilte ingen rolle. Det var *hva* de skulle ...

Fløyten lød fra brakken. Vi klatret opp igjen, jeg beveget meg langsomt, men hjertet dunket likevel hardt. For barna hadde ikke blitt yngre. Det var Wei-Wen ... Om fem år var han åtte. Om bare fem år var det hans tur. De arbeidsomme hendene var verdt mer her ute enn noe annet sted. De små fingrene var allerede fininnstilte for denne typen arbeid.

Åtteåringer her ute, dag ut og dag inn, stivnede små kropp-er i trærne. Ikke engang en barndom fikk de, slik jeg og mine jevnaldrende hadde fått, vi gikk på skolen til vi var 15.

Et ikke-liv.

Jeg skalv på hendene mens jeg løftet plastbeholderen med det verdifulle støvet. Vi måtte alle jobbe for å skaffe oss mat, ble det sagt, for å dyrke maten vi selv skulle spise. Alle måtte bidra, selv barna. For hvem trenger utdanning når det tæres på kornlagrene? Når rasjonene blir mindre og mindre for hver måned? Når man må legge seg sulten om kvelden?

Jeg snudde meg for å nå blomstene bak meg, men denne gangen ble bevegelsene for brå. Jeg kom borti en gren som jeg ikke var oppmerksom på, mistet plutselig balansen og lente meg tungt over til den andre siden.

Og da var det gjort. Den sprø lyden vi hadde kommet til å hate. Lyden av en gren som knakk.

Arbeidslederen kom fort mot meg. Hun så opp i treet, vurderte skadene uten å si noe. Skrev noe raskt på en blokk før hun gikk igjen.

Grenen var verken lang eller kraftig, men jeg visste like-

vel at hele overskuddet for denne måneden forsvant. Pengene som skulle til blikkboksen i kjøkkenskapet, hvor vi sparte hver eneste yuan vi hadde til overs.

Jeg trakk pusten. Kunne ikke tenke på det. Kunne ikke annet enn å fortsette. Løfte hånden, dyppe børsten i pollen, bevege den forsiktig mot blomstene, stryke over dem som om jeg var en bie.

Jeg unnlot å se på klokken. Visste at det ikke hjalp. Visste bare at for hver blomst jeg lot børsten gli over, kom kvelden litt nærmere. Og den ene lille timen jeg hver dag fikk med ungen min. Den lille timen var alt vi hadde, og i den lille timen kunne jeg kanskje gjøre en forskjell. Så et frø, som ville gi ham den muligheten jeg selv aldri hadde fått.

William

Maryville, Hertfordshire, England, 1852

ALT RUNDT MEG var gult, grenseløst gult, det var over meg, under meg, rundt meg, blindet meg. Men gulfargen var reell, ikke noe jeg innbilte meg, den skyldtes brokadetapetet min kone Thilda fikk klistret opp på veggene da vi flyttet inn for noen år siden. Vi hadde det romslig på den tiden. Min lille frøhandel i Maryvilles hovedgate blomstret. Jeg var fremdeles inspirert og trodde stadig jeg skulle kunne klare å kombinere forretningen med det som virkelig betydde noe: mine naturvitenskapelige studier. Men dette var lenge siden, lenge før vi ble foreldre til de uhorvelig mange døtre, og svært lenge før den endelige samtalen med Professor Rahm.

Hadde jeg visst hvilke kvaler det gule tapetet ville gi meg, hadde jeg aldri godkjent det. Gulfargen nøyde seg nemlig ikke med å være på tapetet, om jeg lukket øynene, eller holdt dem åpne, var den der like forbannet. Den fulgte meg inn i søvnen og lot meg aldri unnslippe, som om den var *selve* sykdommen. Min lidelse var uten diagnose, men gikk under mange navn: svartsyn, sørgmodighet, melankoli. Dog ingen

rundt meg våget ta disse ordene i sin munn. Vår huslege lot som han ikke forstod. Han snakket stadig i medisinske termer, om dyskrasi, forstyrrelser i mine kroppsvæsker, for meget sort galle. Ved starten av mitt sykeleie hadde han forsøkt årelating, deretter avføringsmidler som gjorde meg til et hjelpeløst spedbarn, men nå våget han åpenbart ikke lenger. Han hadde visst gitt opp enhver form for behandling og risikert bare på hodet da Thilda brakte opp temaet, hennes protester ble møtt med intens hvisking. Jeg skjelnet et ord her og der, *for svak, vil ikke tåle det, ingen bedring*. I det siste var han kommet sjeldnere, det kunne nok ha en sammenheng med at jeg tilsynelatende var urokkelig fastlenket til sen-gen.

Det var ettermiddag, huset levde under meg, pikenes støy steg mot meg fra værelsene nede, som matos presset den seg gjennom gulv og vegger. Jeg skjelnet Dorothea, den snusfornuftige tolvåringen, hun leste fra Bibelen, stakkato og mes-sende på én gang, men ordene stoppet på veien til meg, slik Guds ord ikke lenger syntes å nå meg. Lille Georgianas stemme skar tynt, og Thilda hysjet skarpt. Snart var Dorotheas lesning over, og de andre overtok. Martha, Olivia, Elizabeth, Caroline. Hvem var hvem? Jeg maktet ikke skille dem fra hverandre.

En av dem lo, en kort latter, og igjen klang den i meg, latteren til Rahm, latteren som avsluttet vår samtale en gang for alle, som slag med et belte over ryggtaflen.

Så sa Edmund noe. Stemmen var blitt dypere, lett slepen, det var intet av barnet igjen i ham. Han var seksten år, min aller eldste, min eneste sønn. Jeg grep tak i stemmen hans, ønsket så inderlig jeg kunne skjelnet ordene, hatt ham

her hos meg, kan hende var han den som kunne oppmuntret meg, gitt meg krefter til å reise meg, komme meg ut av sengen. Men han kom aldri, og jeg visste ikke hvorfor.

Fra kjøkkenet lød skramling i kasseroller. Lyden av matlaging vekket magen. Den slo knute på seg, jeg krøket meg sammen som i fosterleie.

Jeg så meg rundt. En urørt brødbit og en inntørket skive røkt skinke lå på en tallerken ved siden av et halvtomt vannkrus. Når spiste jeg sist? Når drakk jeg?

Jeg reiste meg halvveis opp og grep vannkruset, lot væsken renne gjennom munnen og ned halsen, lot den skylle bort smaken av elde. Skinkens salthet var ram mot tungen, brødet mørkt og kraftig, og maten fant ro i magen, gudskjelov.

Men jeg fant likevel ingen stilling i sengen, ryggen var et eneste stort gnagsår, huden på hoftene tynnslett av sideleie.

En uro i leggene, kribling.

Huset var med ett blitt så stille. Var alle gått?

Jeg kunne ikke annet høre enn fresingen fra koks som brant på ildstedet.

Men så, med ett, sang. Klare røster fra hagen.

Hark the herald angels sing

Glory to the newborn King

Var det snart jul?

De siste årene hadde området sine ulike kor begynt å synge på dørene i adventstiden, ikke for penger eller gaver, men i julens ånd, kun for å glede sin neste. Det var en tid hvor jeg syntes det var vakkert, hvor disse små opptredene kunne ildne et lys i meg som jeg ikke lenger visste fantes. Det syntes uendelig lenge siden.

De lyse stemmene rant mot meg som smeltevann:

Peace on earth and mercy child

God and sinners reconciled

Jeg satte føttene på gulvet, det kjentes hardt under fot-sålene. Jeg var med ett spedbarnet, den nyfødte, hvis føtter ennå ikke var tilvennet underlaget, men formet til dans på tærne. Slik husket jeg Edmunds føtter, med høy vrist og like myke og buede under som over. Jeg kunne stå med dem i hendene, bare se og kjenne på dem, på hele ham, slik man gjør med sin førstefødte, og tenkte at jeg skulle bli noe annet for ham, *bli noe annet for deg*, noe helt annet, enn min far var for meg. Slik stod jeg med ham til Thilda rev ham fra meg under påskudd av at barnet skulle ha bryst eller måtte skiftes på.

Mine spedbarnsføtter tok seg langsomt fremover mot vinduet. Hvert skritt smertet. Hagen åpenbarte seg for meg, og der stod de.

Alle syv, for det var ikke et fremmed kor fra landsbyen, det var mine egne døtre.

De høyeste fire bakerst, de korteste tre på fremre rekke, kledd i sine mørke vinterklær, ullkåper som var for trange og for korte, eller for store, og med stadig flere lapper påsydd, tynnslittheten var forsøkt skjult bak billige pyntebånd og lommer på underlige steder. Brune, mørkeblå eller sorte ullkyser med hvite blondekanter rammet inn vinterbleke, smale fjes. Sangen ble frostrøyk i luften foran dem.

Så tynne de var blitt, alle sammen.

En sti viste hvor de hadde gått, fotspor gjennom dyp snø. De måtte ha vasset til langt over knærne og hadde nok blitt våte. Jeg kunne kjenne følelsen av klamme ullstrømper mot

bar hud, og frosten som slo fra bakken gjennom de tynne skosålene – ingen av dem hadde mer enn dette ene paret med støvler.

Jeg gikk nærmere vinduet, ventet å se noen andre i hagen, et publikum for koret, Thilda, eller kanskje noen av våre naboer, men hagen var tom. Mine døtre sang ikke for noen der ute. De sang for meg.

Light and life to all he brings

Risen with healing in his wings

Alles blikk var festet på mitt vindu, men de hadde ennå ikke oppdaget meg. Jeg stod i skyggene, og solen skinte på ruten, antagelig så de bare gjenskinnet av himmelen og trærne.

Born to raise the sons of earth

Born to give them second birth

Jeg tok ett steg nærmere.

Fjorten år gamle Charlotte, min eldste datter, stod ytterst. Hun sang med hele kroppen. Brystet hevet og senket seg i takt med tonene. Kanskje var det hennes påfunn, det hele. Hun hadde alltid sunget, nynnnet seg gjennom barndommen, med hodet i skolearbeid eller bøyd over oppvask, melodiest sumrende, som om de svake tonene var en del av hennes bevegelser.

Det var hun som oppdaget meg først. Et lys fór over ansiktet hennes. Hun dultet i Dorothea, den veslevoksne tolvåringen, hun nikket fort til den ett år yngre Olivia, som igjen vendte oppsperrede øyne til sin tvillingsøster Elizabeth. De to var slett ikke like av utseende, kun av sinn, begge myke og milde, og stokk dumme – de forstod ikke tall om man så spikret dem fast i hodet på dem. Foran dem begynte det å bli

uro i rekken, også de små hadde oppdaget meg, Martha på ni klemte Caroline på sju i armen, og Caroline, som alltid sutret fordi hun nok egentlig ønsket å få være liten, dultet hardt borti lille Georgiana, som gjerne ville være eldre enn hun var. Ingen stor jubel stod mot himmelen, de tillot seg ikke det, ikke ennå, bare en ørliten uregelmessighet i sangen røpet at de hadde sett meg, det, og svake smil, i den grad syngende, o-formede munner tillater det.

En barnlig klump presset seg frem i brystet mitt. De sang ikke dårlig, slett ikke. De smale fjesene glødet, øynene skinte. De hadde stelt i stand dette for meg, bare for meg, og nå trodde mine døtre at de hadde lyktes – de hadde fått far opp av sengen. Når sangen var over, ville de slippe jubelen til, de ville løpe gledesstrålende på lette ben gjennom nysneen inn i huset og fortelle om deres egne hjemlige mirakel. Vi sang ham frisk, ville de juble. Vi sang far frisk! En strøm av begeistrede pikestemmer ville gi gjenklang i gangene, slå tilbake mot dem fra veggene: Snart vender han tilbake. Snart er han hos oss igjen. Vi viste ham Gud, Jesus – den nyfødte. *Hark, the herald angels sing, glory to the newborn king.* For en glitrende, ja, virkelig skinnende, idé det var å synge for ham, å minne ham om det vakre, om julens budskap, om alt han hadde glemt på sitt sengeleie, som vi kaller sykdom, men som alle vet er noe helt annet, selv om mor forbyr oss å snakke om det. Stakkars far, han har ikke hatt det godt, han er blek som et gjenferd, det har vi sett, i dørsprekken når vi har sneket oss forbi, ja, som et gjenferd, og bare marg og ben, og skjegget har han latt gro, lik den korsfestede Jesus, han er ikke til å kjenne igjen. Men snart har vi ham atter iblant oss, snart vil han kunne arbeide, og vi vil igjen få smør på brødet og nye

vinterkåper. Det er i sannhet en ekte julegave. *Christ is born in Bethlehem!*

Men det var en løgn, jeg kunne ikke gi dem den gaven, jeg var ikke verdig deres jubel. Sengen trakk meg mot seg, leggene skalv, mine nyfødte ben klarte ikke holde meg opp lenger, magen knøt seg igjen, jeg bet kjevene sammen, som for å knuse det som presset seg opp, og utenfor stilnet sangen. Det ble ikke noe mirakel i dag.